

Agroiqtisodiyot

илмий-амалий агроиқтисодий журнал

МУНДАРИЖА

3. **Қ.ЧОРИЕВ.** Фермер ва деҳқон хўжаликлари ҳамда томорқа ер эгалари иштирокида кооперация шакли ва муносабатларини ташкил қилиш: муаммо ваечимлар
8. **Я.АЛИЕВ.** Аграр соҳада инновацион фаолиятни ташкил этиш йўллари
10. **Г.ШОДМОНОВА, Б.РАХМОНҚУЛОВА.** Қишлоқ хўжалигини ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришда бошқарув жараёнларини ахборотлаштириш
13. **Б.СУЛТАНОВ, М.ШАФҚАРОВА.** Мелиорация тизимларининг мавжуд салоҳияти ва уларни баҳолаш бўйича услубий ёндашувлар
22. **Н.САИДАХМЕДОВА.** Қишлоқ хўжалигида сув ресурсларидан оқилона фойдаланишни яхшилаш йўллари
24. **Ф.НАЗАРОВА, Х.ХУРАМОВА.** Мева-сабзавот маҳсулотларини етиштириш ва қайта ишлашни ривожлантиришда агрокластерларнинг роли
28. **Н.АСКАРОВ, М.ҚОСИМОВ, Н.РАХМОНОВ.** Ипак қурти уруғчилиги тизимини ривожлантириш бўйича хорижий тажрибалар ва уларни республикада жорий этиш имкониятлари
32. **А.МУХТОРОВ.** Эко-тизим хизматлари ва уни баҳолашнинг илмий-амалий жиҳатлари
36. **Б.ШАФҚАРОВ.** Узумчилик кластерлари: ривожланган давлатлар тажрибаси ва уни мамлакатимизда қўллаш имкониятлари
40. **Б.МЕНЛИҚУЛОВ.** Биологик активлар аудитини ташкил этишнинг хусусиятлари
43. **К.РАДЖАПОВ, Б.ЭРКАЕВА.** Агрокластерларни ташкил этишнинг илмий-назарий асослари
47. **Х. ХУЖАКУЛОВ, Н. АСКАРОВ.** Реформирование и развитие сельского хозяйства в Узбекистане
49. **Б.ДЖУРАЕВ, Н.РАХМОНОВ.** Агрофирмаларда ҳисоб сиёсатини шакллантиришнинг айрим жиҳатлари
56. **А.БАХРИДДИНОВ.** Пиллачилик тармоғида маҳсулот сифати ва сифатни бошқариш тизимини ривожлантириш
58. **М.САИДОВА.** Формирование кадровой политики в аграрном секторе
61. **Л.ШОРАХИМОВА.** Меҳнат бозорини ривожлантиришда интеллектуал капиталдан самарали фойдаланиш йўллари
65. **Ш.МУХИТДИНОВ.** Кўп тармоқли фермер хўжаликларини бошқариш самарадорлиги
70. **С.ИСКАНДАРОВ.** Озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашда иссиқхона сабзавотчилигининг ўрни
74. **У.САДУЛЛАЕВ.** Чорвачилик тармоғини модернизациялашда ривожланган давлатлар тажрибалари ва уни мамлакатимизда қўллаш имкониятлари
78. **С.ТОПИЛДИЕВ, Қ.ШАРИПОВ, Ф.ОТАБОВЕВ.** Мамлакат озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашнинг асосий йўналишлари
89. **О.ФАЙЗИЕВ.** Соячиликни ривожлантиришда давлат томонидан қўллаб-қувватлаш масаллари
93. **Ж.КУЧАРОВ.** Қишлоқ хўжалигини олий малакали кадрлар билан таъминлашнинг бугунги ҳолати ва истиқболлари
98. **У.АЙТМУРАТОВА.** Миллий иқтисодиётга жалб қилинаётган инвестициялар самарадорлиги
106. **Sh.MURATOV, F.SADULLAYEVA, Sh.HASANOV.** Qishloq xo'jaligida sarimsoqpiyoz yetishtirishning iqtisodiy samaradorligini baholash
113. **А.ВАФОВЕВ.** Балиқчиликда ишлаб чиқариш харажатларини назорат қилишнинг муҳим воситалари
115. **У.АЛИМОВ.** Қишлоқ хўжалигида маҳсулот етиштиришни хатарлардан ҳимоялаш тизими ва унинг аҳамияти
118. **Д.ЯНГИБОВЕВ.** Лалмикор деҳқончиликнинг ўзига хос хусусиятлари
136. **С.КУЧИМОВ, Э.УМУРЗОКОВ, Б.ДЖАЛИЛОВ.** Қишлоқ хўжалик экинларини зарарқунандалардан ҳимоя қилишнинг иқтисодий самарадорлиги
141. **А.ЭСАНКУЛОВ.** Ёшларда иқтисодий тафаккурни шакллантириш
144. **Б.ШАФҚАРОВ.** Узумчилик маҳсулотлари етиштиришда ҳудудий хусусиятлар ва улардан самарали фойдаланиш
164. **У.ХУСАНОВ.** Иқтисодиётда телекоммуникация тизимининг ўрни ва аҳамияти
166. **Б.ИБРАГИМОВ.** Ҳисоб тизими маълумотларидан солиқ муносабатларини тартибга солишда фойдаланиш

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНТИРИШДА БОШҚАРУВ ЖАРАЁНЛАРИНИ АХБОРОТЛАШТИРИШ

Гулчеҳра ШАДМОҶОВА,

Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаштириш муҳандислари
институти, профессор

Б. РАХМАНКУЛОВА,

Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаштириш муҳандислари
институти, и.ф.н., доцент

Аннотация: Мазкур мақолада қишлоқ хўжалигини ижтимоий-иқтисодий ривожланишини математик моделлаштириш ва бошқарув жараёнларини ахборотлаштириш бўйича илмий тадқиқотлар натижалари ҳамда мавжуд муаммолар тадқиқ этилган ҳолда соҳани ривожлантириш бўйича таклифлар ишлаб чиқилган.

Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги ижтимоий-иқтисодий ривожланишини математик моделлаштириш ва бошқарув жараёнларини ахборотлаштириш бўйича илмий тадқиқотлар ўтган асрнинг 60-йилларидан бошланган. Тадқиқотларнинг дастлабки босқичларида суғорма деҳқончилик билан боғлиқ ўзига хос масалалар, хусусан, алмашлаб экин, суғориш ҳамда пахтачиликни ривожлантириш ва қишлоқ хўжалигини бошқариш жараёнларининг бошқа бир қатор моделлари ишлаб чиқилган бўлиб, улар ўзининг амалий аҳамиятини ҳалигача йўқотмаган[3].

Қишлоқ хўжалигини бошқаришнинг кўп поғонали ахборот-ҳисоблаш тизимини яратиш ғояси ва уни амалга жорий этишнинг илмий концепцияси ЎЗР ФА Академиги В.В.Кабулов томонидан асослаб берилган. Концепцияга кўра қишлоқ ва сув хўжалиги, улар билан боғлиқ бошқа тармоқлар қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ва хом ашёсини ишлаб чиқариш, қайта ишлаш ва сотишда ер-сув ва бошқа ресурслардан оқилона фойдаланишни таъминлаши кўзда тутилган ўзаро боғлиқ ва биргалликда ҳаракат қиладиган динамик тизимлар сифатида кўриб чиқилган. Кейинчалик концепция сув хўжалигида автоматлаштирилган бошқарув тизими, пахта етиштириш ва қайта ишлашни ташкилий бошқариш, пахтачилик ва сабзавотчиликда ишлаб чиқариш ресурсларидан фойдаланиш ва ички хўжалик бизнес-режалаштириш тизимини яратиш лойиҳаларига асос бўлди.

Ушбу тадқиқотлар натижаларининг таҳлили шуни кўрсатадики, қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ишлаб чиқариш ва қайта ишлаш шароитларини уларни технологик кўрсаткичлар билан боғлаган ҳолда математик ифодалашдан иборат. Бундай ёндашув умуман олганда агроиқтисодий жараёнларни қишлоқ хўжалиги юритиш тизими қонунлари ва уни ташкил қилувчи унсурлар ва қуйи тизимлар ахборотлари асосида моделлаштириш имкониятини беради.

Бироқ, таъкидлаш жоизки, айрим моделлар ва уларни амалга ошириш алгоритмлари марказлашган бошқарув тизимида шакллантириладиган агрегацияланган ахборотлар асосида қурилган. Шу боисдан бундай моделлар, айниқса, оптималлаштириш туридаги моделлар уларнинг ахборот базаси ва компьютерда амалга ошириш усуллари нуқтаи-назаридан қайта ишлаб чиқилиши лозим.

Бозор муносабатларига ўтилиши билан бундай шароитларда аграр иқтисодиётни макродаражада тартибга солишни ахборот билан қўллаб-қувватлаш тизимини яратиш муаммоларини ҳал этиш муҳим аҳамият касб этади. Бундай тизим аграр соҳани бошқарувчи давлат органларини ишлаб чиқариш қўламлари, истеъмол қилинаётган ресурслар ва маҳсулотларнинг кутилаётган ҳажми, шунингдек, давлат бюджетига келиб тушаётган даромадлар ҳақидаги ахборотлар билан таъминлаши лозим. Бунинг учун компьютер тармоғи негизида қишлоқ хўжалиги ва у билан боғлиқ

Калит сўзлар: ижтимоий, иқтисодий ривожланиш, қишлоқ хўжалиги, ахборотлаштириш, бошқарув, ахборот технологиялари, интернет

тармоқларни давлат бошқарув органларида икки ёқлама функцияга эга бўлган ахборот тизимларини яратиш талаб этилади. Бундай тизимнинг биринчи функцияси бу – фермерлар, ижарачилар ва бошқаларга ахборот хизматлари кўрсатиш, иккинчи функцияси эса – қишлоқ хўжалигининг истиқболда ривожланишини, талаб, нархлар динамикаси ва бошқа кўрсаткичларни макродаражада башорат қилиш учун микромуҳитдан статистик ва ишлаб чиқаришга оид ахборот тўплашдир[3].

Бозор иқтисодиёти шароитида институционал ўзгаришларни амалга оширишда, авваламбор, амалий тажрибанинг етишмаслиги натижасида қатор муаммолар, камчиликлар ҳамда номутаносибликлар мавжуд бўлиб, улар бевосита чуқур илмий тадқиқотлар олиб боришни ва назарий жиҳатдан асосланган тавсиялар ишлаб чиқишни тақозо қилади.

Маълумки, қишлоқ хўжалиги фаолияти турли билим ва кўникмаларни талаб қилиб, уларсиз қишлоқ аҳолиси етарлича ер, меҳнат ва капитал ресурслари мавжуд бўлса ҳам самарали ишлаб чиқаришни таъминлай олмаслиги мумкин. Бозор иқтисодиёти шароитида хўжалик юритишнинг жамоа тизими ҳар бир

ходим ишининг юқори даражадаги ихтисослашганлиги билан характерланади. Бугунги кунда қишлоқ хўжалиги соҳасидаги ислоҳотлар даврида яъни, йирик қишлоқ хўжалиги корхоналарининг фермер ва деҳқон хўжаликлари айлантеририлишида деҳқоннинг ўз хўжалигини ташкил этиш ва бошқариш соҳасида, ҳамда у ёки бу маҳсулот ишлаб чиқариш технологиясини танлашда билим ва ахборотлар етарли эмаслиги кўринмоқда.

Дунё мамлакатлари бўйлаб қишлоқ хўжалиги соҳасининг автоматлаштирилганлик ва ахборотлаштирилганлик даражаси етарли ривожланмаган[5].

Маълумотларга кўра дунё мамлакатлари қишлоқ хўжалиги фермерларининг энг оддий ахборот технологияси бўлган компьютердан ва

“Интернет” тармоғидан фойдаланиш кўрсаткичи 1-жадвалда келтирилган.

Жадвал маълумотидан кўришиб турибдики, фермерларнинг ахборот технологиялардан фойдаланишининг юқори кўрсаткичи Европа мамлакатларига тўғри келади. Бу мамлакатларда “Интернет” тармоғидан фойдаланиш эса 50% атрофида.

Кейинги вақтларда қишлоқ хўжалиги соҳасига ахборот технологияларини янада фаол тадбиқ этиш бўйича республикамизда кенг кўламли ишлар олиб борилмоқда.

Шу нуқтаи назардан Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони билан тасдиқланган 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида қишлоқ хўжалигини модернизация қилиш ва жадал ривожлантириш жараёнида замонавий бозор хизматлари кўрсатиш инфратузилмасини янада кенгайтириш масаласи ҳам белгиланган бўлиб, бу ўз навбатида қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқарувчиларининг ахборот-маслаҳат хизматидан фойдаланиш заруриятини келтириб чиқармоқда[1]. Бу хизматнинг асосий мақсади – қишлоқ хўжалик

Дунё мамлакатлари қишлоқ хўжалиги фермерларининг энг оддий ахборот технологияси бўлган компьютердан ва “Интернет” тармоғидан фойдаланиш кўрсаткичи

Мамлакатлар	Фермерлар сони	Компьютердан фойдаланувчи фермерлар (фермер хўжаликлари) сони		“Интернет” дан фойдаланувчи фермерлар (фермер хўжаликлари) сони	
		одам	%	одам	%
Норвегия	70 000	52 000	74,3	40 000	57,1
Дания	60 000	48 000	80	30 000	50
Финляндия	80 000	50 000	62,5	40 000	50
Голландия	100 000	60 000	60	50 000	50
Швеция	30 000	24 000	80	14 000	46,7
Буюкбритания	80 000	60 000	75	30 000	37,5
Германия	170 000	75 000	44,1	55 000	32,4
Япония	426 000	144 000	33,8	52 000	12,2
Испания	100 000	45 000	45	10 000	10
Франция	330 000	110 000	33,3	25 000	7,5
Италия	260 000	80 000	30,8	10 000	3,8
Польша	200 000	100 000	50	5 000	2,5
Чехия	175 000	30 000	17,1	4 000	2,3
Россия	275 000	9 000	3,3	3 000	1,1

товар ишлаб чиқарувчиларига ишлаб чиқариш жараёнини ташкил этиш ва бошқаришда энг муҳим қарорлар қабул қилишда кўмаклашиш-

дир. Қишлоқ хўжалигининг ривожини самарали технологиялар, сифатли уруғ, ўғит ва бошқа агрокимёвий воситалар ҳамда механизация агрегатларидан самарали фойдаланишга; технологияларини бошқаришни такомиллаштиришга; механизациянинг рентабелли даражасини танлай билишга; хўжалик юритиш тизими ихтисослашувидаги ижобий ўзгаришларга баъзан йирик хўжаликларни бир мунча кичикларига айлантиришга; моддий-техник ресурслар ва кредитлар билан таъминлашни такомиллаштиришга; хизмат кўрсатишни ва маҳсулотни қайта ишлашни яхшилашга; қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари бозор баҳосида ишлаб чиқарувчилар улушини оширишга; маҳсулотларни сақлаш, ташиш ҳамда суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини янада яхшилаш, дренаж ва ирригация тармоқлари аҳволини яхшилашга; давлатнинг аграр сиёсатидаги ислохотларга боғлиқдир.

Бу ўзгаришлар қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқарувчиларидан якка тартибда ёки жамоа бўлиб асосланган бошқарув қарорларини қабул қилиш қобилиятини оширишни талаб этади. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқарувчиларининг барча соҳада муносиблигини такомиллаштириш марказнинг муҳим масаласидир, чунки ўз хўжалиги маҳсулдорлигини секин-асталик билан ошириб бораётган ишлаб чиқарувчилар мамлакатимизда ҳам, хорижда ҳам, рақобатда жиддий тўсиқларга дуч келишмоқда. Бу соҳада ҳам хизмат ходимларининг маслаҳатлари зарур бўлади[2]. Одатда, маслаҳат марказлари зарурий қарорни қабул қилишда ахборотнинг бир қисмини бера олади. Қолган қисмини эса қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқарувчиларидан олиш керак. Агар билим ва ахборотга меҳнатнинг махсус бир кўриниши сифатида қарасак, у хўжаликнинг рақобатбардошлигини таъминловчи омилдир. Агросаноат мажмуидаги ахборот соҳаси уч асосий тармоқни: илмий-техник ахборотни ишлаб чиқариш; ахборотларни тайёрлаш, ишлатиш, йиғиш, сақлаш ва узатиш; унинг истеъмолчиларини бирлаштиради[2].

Аграр соҳа фани ривожига ва ахборот марказларини ташкил этишга инвестиция жалб этиш қишлоқ хўжалиги ривожланишининг ўзи учун инвестиция жалб этишга қараганда яхши натижа бериши мумкин. Ахборот марказлари бир томондан қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқарувчиларини малакасини оширса, бошқа томондан, уларга зарурий билим ва ахборотларни топишга ёрдам бериб, коммуникацияни таъминлаши керак ҳамда илмий-тадқиқотчиларга қишлоқ хўжалик ишлаб чиқарувчиларига зарур бўлган янги билимлар

тўғрисида ахборот бериши лозим. Пировардида, ахборот-маслаҳат хизматининг барча бўғинларида компьютер ва компьютер алоқатизимига асосланган бошқарув жараёнларини ахборотлаштиришни қўллаш олиш муҳимдир. Марказнинг барча хизмат бўлимлари ўз вазифаларига эга ва ташқи тузилмалар билан алоқани ташкил этади. Қишлоқ хўжалиги корхоналаридан келган ахборотлар марказ ичида автоматлаштирилган иш жойлари ва ҳисоблаш марказида йиғилади, таҳлил этилади ҳамда қайта ишланади. Катта агрофирмаларнинг, фермер ва деҳқон хўжаликларининг самарали фаолияти кўп жихатдан товар ишлаб чиқарувчилар қанчалик янги технологиялар, ресурслар баҳоси ва уларни сотиб олиш имкониятлари, ўзлари ишлаб чиқарган маҳсулот баҳоси ва уларни сотиш каналлари, олди-сотди амалларининг ҳуқуқий ҳимояланганлиги, бозор конъюктураси ривожининг истиқболи ва бошқалар ҳақидаги ахборотларга боғлиқдир. Бугунги ахборот технологиялари қарор қабул қилишда маълумотларга тезкор мурожаатни таъминлайди.

Ахборот марказларида қўлланувчи коммуникациянинг кўпгина турлари (нашр, телевидение ва ҳақозалар) катта гуруҳдаги истеъмолчиларни умумий маслаҳатлар кўринишидаги ахборот билан таъминланса, информацион технологиялар эса ихтиёрий миқозни сўрови бўйича конкрет ва якка тартибда ахборот билан таъминлайди. Бошқарув жараёнларини ахборотлаштиришнинг муҳим жиҳати миқозларнинг турли информацион ва компьютер тизимларидан мурожаат қилиш вақтида ахборотлар янгиланишининг тезкорлиги ва доимийлиги, анъанавий усулларда мавжуд бўлмаган ахборотлар йиғиш, тўплаш ва излашни ҳам таъминлашидир. Пировардида, қишлоқ хўжалигида бошқарув жараёнларини ахборотлаштиришни қўллаш қуйидагиларни таъминлайди:

- бутун қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришига инновацион тус бериш;
- қишлоқ товар ишлаб чиқарувчиларининг ахборот марказлари ёрдамида муҳим тезкор ахборотларга мурожаатини амалга ошириш;
- қишлоқ хўжалик ишлаб чиқарувчиларига экинларининг касаллик ва зараркунандаларга чидамли янги селекция навлари ҳамда маҳсулдорликка эга, маҳаллий ер-иқлим ва экологик шароитга мос чорва моллари ҳамда ушбу фаолиятдаги илғор хорижий тажрибалар тўғрисида ахборот ва билимларни тарқатиш;
- қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сотишнинг янги бозорларини шакллантириш ва

рақобатлашувчанлик қобилиятини ошириш ҳисобига эски бозорларда ўз улушини кўпайтириш;

- молиявий турғунлик ва қишлоқ хўжалигини модернизациялаш асосида қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари рақобатбардошлигини ошириш;

- ер унумдорлигини ошириш ёки сақлаш ҳисобига қишлоқ хўжалигининг фаолият юртиш умумий шароитларини яхшилаш;

- қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришдаги турли таваккалчиликларни (сифатсиз маҳсулот ишлаб чиқариш, экиш ва ҳосилни ўз вақтида йиғиш, маҳсулотни сақлаш даврида маълум қисмини йўқотиш ва ҳақозаларга боғлиқ) бошқариш;

- ўсиш нуқтасига тезроқ эришиш, қишлоқ хўжалигининг устувор ва қуйи тармоқлари ривожини жадаллаштириш, чорвачилик ва паррандачиликни ривожлантириш;

- қишлоқ хўжалиги ривожини қўллаб-қув-

ватлаш учун ахборот марказлари ва аграр сис-
темадаги турли воситалар ўртасида координациясини ўрнатиш[2,8,9,10].

Хулоса. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқарувчиларининг ахборот хизмати фаолиятида техник мутахассислар (тизим ва амалий дастурчилари, маълумотлар базаси маъмурлари, маҳаллий ва минтақавий тармоқ лойиҳачилари) янги замонавий ахборот-коммуникация тизимлари қўлланиладиган масала ва соҳалар тўғрисида тўлиқ тасаввурга эга бўлгандагина, қишлоқ хўжалигини ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришда бошқарув жараёнларини ахборотлаштириш ўз самарасини беради.

Фақат объектив ахборотлар асосидагина ишлаб чиқаришда ер-сув, техника, ишчи кучи, минерал ўғитлар ва бошқа ишлаб чиқариш ресурсларидан самарали фойдаланишни ташкил этиш ва самарадорликни оширишга қаратилган функционал вазифаларни белгилашда тўғри хулосага келиш мумкин[4,5].

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли Фармони. 4-бўлим.

2. Алимов Р.Х., Ходиев Б.Ю., Алимов Қ.А. ва бошқалар. Миллий иқтисодда ахборот тизимлари ва технологиялари. Ўқув қўлланма // С.С.Ғуломовнинг умумий таҳрири остида. –Т.: “Шарқ”, 2004. – 320 б.

3. Беркинов Б.Б., Раҳманкулова Б.О., Каримова Х.Х. // Фермер хўжаликлари ишлаб чиқариш фаолияти самарадорлигини баҳолаш ва ривожланиш жараёнларини моделлаштириш // Монография, Тошкент, 2013

4. Беркинов Б.Б., Раҳманкулова Б.О. Пахтачиликда ишлаб чиқариш ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини баҳолашни эконометрик моделлаштириш // “Иқтисодиёт ва таълим” илмий журнали №3, 2013, 40-44-бетлар, Тошкент

5. Раҳманкулова Б.О. Қишлоқ хўжалиги ривожланиши ва самарадорлиги ўзгариш тенденцияси // “Бизнес – Эксперт” журнали, №6, 2013, 34-37-бетлар, Тошкент

6. Чибисова И. С. Применение информационных технологий в сельском хозяйстве России. // Эпоха науки № 13 – Март 2018 г. Технические науки

7. Абдуллаев З.С., Юсупов М., Раҳманкулова Б.О., Айнакулов Ш.А.. // Амалий ахборот технологиялари, // Ўқув қўлланма. Т., 2018й.

8. Б.О. Раҳманкулова, Ш.К. Зияева, Д.П. Сапарова. Қишлоқ хўжалигини ривожлантиришда замонавий ахборот технологияларининг ўрни // “АГРО ИЛМ” журнали, Махсус сони, 09.2019 йил.